

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET SPORTA I FIZIČKOG VASPITANJA

UTICAJ PUBLIKE KAO ELEMENTA SPORTSKOG DOGAĐAJA
NA KVALITET IGRE ODBOJKAŠA

Završni rad

Kandidat:

Andriana Krstić

Beograd, 2019.

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET SPORTA I FIZIČKOG VASPITANJA

UTICAJ PUBLIKE KAO ELEMENTA SPORTSKOG DOGAĐAJA
NA KVALITET IGRE ODBOJKAŠA

Završni rad

Kandidat:

Andriana Krstić

Van.prof.dr Sandra Radenović

Članovi komisije:

Red.prof.dr Goran Nešić

Ass Nikola Majstorović

Datum: _____

Ocena: _____

Beograd, 2019

Sažetak

Najkarakterističnija odlika savremenog sporta je takmičenje. Ukoliko bi izgubio takmičarski smisao, sport bi negirao svoju temeljnu karakteristiku. Pored takmičenja, područje sporta obuhvata društvene, psihološke, ekonomske, naučne, političke, medicinske i druge aspekte. Sport je pre svega društveni fenomen. Društvo je u uskoj vezi sa svim manifestacionim oblicima sporta, ono obezbeđuje podelu uloga, između ostalog i sportskih, pruža mogućnost interakcije među ljudima, obezbeđuje saznanja i vrednosne orijentacije na području sporta, a takođe, sport je i važan agens socijalizacije. Znamo da su navijači pripadnici publike koji jasno svojim ponašanjem, svojim odevanjem, nošenjem šalova, zastava i drugih navijačkih obeležja pokazuju svoju navijačku pripadnost. Oni su glavni akteri svih nereda i divljanja na sportskim priredbama. Okupljeni su oko navijačkih grupa i u njima deluju. Sve zemlje imaju velikih problema sa huliganima. U našoj zemlji je u poslednje vreme povećana zainteresovanost medija i vlasti za ovaj problem. Lični i društveni problemi se često ispoljavaju na tribinama i upravo zbog toga ovaj problem je veoma veliki.

Ključne reči: sport, publika, takmičenje, nasilje, huliganizam

Summary

The most characteristic feature of modern sport is competition. If it were to lose its competitive meaning, sport would negate its fundamental characteristic. In addition to competition, the field of sport encompasses social, psychological, economic, scientific, political, medical and other aspects. Sport is above all a social phenomenon. Society is closely connected with all manifestations of sport, it provides role sharing, including sports, provides the opportunity for interaction between people, provides knowledge and value orientations in the field of sports, and also, sport is an important agent of socialization. We know that fans members of the audience who clearly display their cheerleading affiliation through their behavior, their attire, wearing scarves, flags and other cheerleaders. They are gathered around and act in fan groups. All countries have major problems with hooligans. In our country, the interest of the media and the authorities in this problem has increased recently. Personal and social problems are often expressed in the stands, which is why this problem is very big.

Keywords: sport, audience, competition, violence, hooliganism

Sadržaj

1.Uvod.....	1
2.Predmet rada	3
3.Cilj rada.....	3
4.Zadaci.....	3
5..Metode	3
6.Pojam sporta.....	4
7.Pojam odbojke	7
8.Pojam sportske publike	10
9.Vrste navijača.....	17
9.1.Navijač-navijač.....	18
9.2.Navijač iz trenda.....	18
9.3.Navijač-nasilnik	18
9.4.Navijač-politički aktivista	19
9.5.Navijač-Novak	19
10.Uticaj publike na kvalitet igre odbojkaša.....	20
11.Navijač kao „profesija“	29
12.Nasilje i huliganstvo	31
12.1.Nasilje.....	31
12.2.Huliganstvo	37
Zaključak.....	41
Literatura.....	43

1.Uvod

Sport danas zauzima značajno mesto u svakodnevnom životu savremenog čoveka. Jedan deo populacije u sportu učestvuje stručno, drugi su sami sportisti koji tehničko-taktičke zamisli trenera sprovode u delo, a najveći deo čini publika. Dinamika i atraktivnost sporta, kao i požrtvovanost i fizička predispozicija odbojkaša (skočnost, snaga, brzina, eksplozivnost), visok stepen koncentracije, privlače mnogobrojnu publiku i stručne odbojkaške poznavaoce.

U odbojkaškoj igri zadaci se najčešće unapred ne mogu odrediti i predvideti. Brze i neočekivane promene situacije u igri su česte, što zahteva i brze i neočekivane reakcije od igrača da bi se ostvario željeni efekat. Za vreme odbojkaške igre mora se voditi računa o mnogim činiocima koji utiču na tok igre kao što su: položaj saigrača i protivnika, namere saigrača i protivnika, teren na kome se igra, ponašanje publike i drugih subjekata koji posredno učestvuju u igri. Vrhunska odbojka diktira surova pravila u kojima opstaju samo najspremniiji. Pobjede i dobri rezultati su primarni i jedini merodavni pri ocenjivanju uspešnosti odbojkaških ekipa. Osvojiti više poena od protivnika moto je i imperativ svih odbojkaških radnika, bilo da su u pitanju igrači, stručni štab, ili rukovodstvo tima. Sada najveće uspehe i rezultate postižu ekipe koje su fizički, tehnički i taktički maksimalno pripremljene. Savremena odbojka zahteva od igrača ispoljavanje visokog nivoa kondicione pripremljenosti, tehničko-taktičke efikasnosti i univerzalnosti. I pored svih promena u cilju usavršavanja odbojkaške igre, odbojka uspeva da zadrži svoj duh i lepotu.

Nastupanje sportista se nikad ne dešava bez gledalaca. Prisustvo gledalaca, koji podržavaju sportiste, njihov odnos prema takmičenju, ima veliki uticaj na odvijanje susreta i konačni rezultat. Publika se najčešće smatra socijalnim agregatom, gde su ličnosti povezane nekim privremenim interesom (gledanje, slušanje, predavanje, koncerti, posete utakmicama).

U takvom agregatu pojedinci su relativno anonimni, najčešće pasivni, jer učestvuju samo kao slušaoci ili gledaoci. Publika je podvrgnuta izvesnom redu i organizaciji koje uslovljava sam čin u kome oni žele da učestvuju, ali je ipak njena osnovna karakteristika nestruktuiranost i neorganizovanost u smislu funkcionalne ili statusne strukture.

Vrsta i ponašanje publike zavisi od vrste priredbe kojoj se prisustvuje. Od sportske publike treba razlikovati navijače kao organizovanu ili neorganizovanu grupu, ali čvršću i stalniju formu.

Za navijače nije najbitniji fizički kontakt i blizina. Ta blizina može biti kad se prisustvuje sportskim priredbama svog kluba. Navijači nekog kluba ili neke sportske ekipe mogu se odrediti kao društvena kategorija. Za društvenu kategoriju karakteristično je da se ljudi udružuju prema određenom obeležju i prema različitom društvenom položaju. Kad je o sportu reč, to su navijači nekog kluba ili ljubitelji neke sportske grane. Društvenu kategoriju treba razlikovati od socijalnog sloja, koji udružuje ljude jednakog ili sličnog društvenog položaja (statusa). Fenomen publike, kao sportski prizor, dobio je u aktuelnosti sa pojavom tzv. masovnog društva, gde sport poprima obeležje spektakla. Većina sociologa posmatra sportske priredbe kao ritual za odstranjivanje stalne napetosti, koja svakim danom postaje sve veća - one deluju poput sigurnosnog ventila.

Publika se može razlikovati s obzirom na posmatrani sport i po socijalnom sastavu učesnika; taj je sastav u najvećoj meri heterogen. Naglasak je na posmatraču koji je dobro upoznat sa sportskim pravilima i može kompletno da procenjuje kvalitet učesnika i takmičenja. Ta stručna verziranost publike pretpostavka je za praćenje određenih sportskih priredbi.

2. Predmet rada

Predmet rada je uticaj publike kao značajnog elementa sportskog događaja na kvalitet igre odbojkaša.

3. Cilj rada

Cilj rada jeste istraživanje teme koja se intenzivno proučava u okviru jedne od grana sociologije odnosno u sociologiji sporta a to je sportska publika a u tom sklopu i nasilje i huliganizam. Cilj rada jeste da se objasni navedeni odnos, tačnije, u kakvoj su zavisnost navedeni pojmovi, kakvo je njihovo značenje i sadržaj. Rad se bavi uticajem publike na kvalitet igre, pojmom nasilja, sportske publike i huliganizmom sportske publike.

4. Zadaci

- Istražiti

ponašanje publike na odbojkaškim utakmicama i na utakmicama drugih timskih sportova.

- Obrazložiti

obrazloženje, sociološka shvatanja, karakteristike i značaj sportske publike kao elementa sportskog događaja.

- Obrazložiti

primere različitog ponašanja publike na sportskim utakmicama i kako publika utiče na kvalitet igre.

5. Metode

U radu je primenjen metod teorijske analize.

6.Pojam sporta

Sport je od svojih početaka bio deo društva i kulture. Još od antike, sport se shvata kao usavršavanje čovekove prirode, tela, uma i sposobnosti. Sport predstavlja značajan sociološki fenomen koji je postao deo svakodnevnog života ljudi, ne samo kao zabava, već i kao posao, profesija, deo vaspitanja i kulture. Sport je društvena pojava, izraz društvenih potreba, što podrazumeva njegovu zavisnost od društva, ali i društva od sporta. Kao najpopularnija aktivnost na svetu, sport je obeležio kraj prošlog i početak novog milenijuma. Sa masovnim sportskim izveštavanjem, prenosom sportskih utakmica i njihovom analizom, rastao je i značaj sporta u savremenom društvu.¹

Svedoci smo globalizacije sporta, u čemu masovni mediji igraju značajnu ulogu. Društvo utiče na popularizaciju sporta tako da on ne predstavlja samo razonodu, zabavu, atrakciju i spektakl, već se sve više komercijalizuje i profesionalizuje. Često postaje predmet manipulacije, i služi kao sredstvo za odvlačenje pažnje ljudi od njihovih svakodnevni problema, posebno kroz masovne medije. Sport, tj. sportski klubovi i sportisti, zahvaljujući svojoj popularnosti i atraktivnosti, postali su čest predmet diskusije kako međupojedincima, grupama obožavalaca i sportske publike, tako i među članovima raznih društvenih mreža i foruma. Sve veći obim informacija iz sveta sporta, širi njegov uticaj i popularnost u svetu. Danas se može govoriti o sportu kao delu masovne kulture. Njegova vrednost, prisustvo i značaj u masovnoj kulturi raste iz dana u dan. Vrhunski sport, zahvaljujući medijskoj pažnji i interesovanju gotovo polovine stanovnika sveta, postao je jedna od najprofitabilnijih grana svetske privrede.²

Sport kao forma fizičke kulture obuhvata rekreaciju, igru, takmičenje. U tom kontekstu sport je neizbežno sastavni deo društva i društvenih procesa. Karakteristično obeležje za svako društvo ogleda se u organizovanom životu članova zajednice, zatim, u društvenom položaju koji imaju članovi društva kao i u odgovarajućoj svesti članova društva. Ovo se odnosi ne samo na materijalnu sferu nego i druge aspekte društvenih odnosa, oblike društvene svesti, procese u društvu – pozitivne i negativne.

¹ <http://savremenisport.com/teorija-sporta/sportska-publika/14/352/fenomen-sportske-publike>

² Koković, D., Sport i mediji. Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad: 2004.

U tom kontekstu nameću se i pitanja: -Zašto je sport uticajan a i značajan u društvu? -Da li su prisutne veze između sporta i drugih oblika kulture? -Kako i zašto se sport razvio u pravcu sportske industrije i komercijalizacije? -Da li se na sportskim manifestacijama poštuje fer-play? Kineziološka sociologija ili sociologija sporta odgovor na ova pitanja traži u sportskom događaju kojeg čine: -sportisti - akteri -trener, sudija, sportisti, posrednici, itd. -publika (aktivna, pasivna), tj. navijači. Sport je tesno vezan za čovekove potrebe izražene u igri, kretanju, takmičenju, komunikaciji, dominantnom statusu i naravno, grupnoj identifikaciji.

Poznati teoretičar Rože Kajoa sport posmatra kao igru: „ igre ostavljaju dubok pečat na razne tipove društva, pokaži mi koju igru igraš pa ću ti reći ko si“ (Kajoa, 1965.). Međutim, sport je neminovno u kontekstu etike i pravila koja su temeljna za svaku sportsku manifestaciju, jer posebno vrhunski sport vrlo često je instrumentaliziran sa prisustvom makijavelističkog ponašanja. Takvo ponašanje u okviru mimoilaženja etičkih normi dovodi do poremećaja u sportu, do prisustva negativnih društvenih formi. Negativni odnosi izražavaju se u nasilju, nepoštivanju pravila, dopingu kao tihom vidu nasilja, mržnji, konfliktu, itd.³

Naime, takmičenje bez kojeg sport ne bi imao svoju svrhu jer takmičenje predstavlja motivaciju i za sportistu i za sportsku ekipu. Dakle, u tom kontekstu je pitanje etike i slobode u sportu, posebno u vrhunskom sportu. Sportski moral ili etika u sportu predstavlja specifičnu svest o ponašanju u procesu takmičenja, trenažnog procesa, zatim publika-sportisti i publika-sportska manifestacija.

Sociologija sporta, moral posmatra kao standard društvenog ponašanja sa ciljem da norme, pravila prihvate ne samo sportisti nego i treneri, sudije, publika i ostali. Dakle, etika kao naučna disciplina ima dvojako značenje, prvo, etika je filozofska disciplina a drugo to je skup pravila, normi o ponašanju ljudi što ih formira društvena grupa ili zajednica. U tom smislu moral se spoznaje sa aspekta globalnog društva odnosno društvene zajednice, kao celine. Za razliku od teorijske etike „praktična ili normativna etika ima za cilj da ne objašnjava postojeća moralna shvatanja već da formuliše i utvrđuje principe i pravila na temelju kojih se trebamo rukovoditi u svakodnevnom ponašanju i delovanju“ (Pavičević, 1974).⁴

³ Rože Kajoa, Igre i ljudi, Nolit, Beograd, 1965

⁴ Vuko Pavičević, Osnovi etike, Bigz, Beograd, 1974.

Etika kao filozofska disciplina ima zadatak da utvrdi poreklo morala kao fenomena, tj. kao duhovnog bitka analizirajući temeljne etičke pojmove, vrlina i dužnost, dobro i zlo, sloboda i odgovornost, moralna norma i moralni sud, itd. Dakle, u ovom kontekstu postavljamo i pitanje etike i slobode posebno u vrhunskom sportu. Fair-play barona Kubertena (osnivača modernih olimpijskih igara i autora himne za olimpijske igre) ima svoje posebno značenje u kontekstu etike u sportu. Sport kao sistem vrednosti u društvenim odnosima treba da sadrži sistem normi ponašanja sa ciljem da uredi odnose u svim segmentima života i rada. Sportski moral ili etika u sportu predstavlja specifičnu svest o ponašanju u procesu takmičenja, vežbanja itd. Sociologija sporta kao i filozofija sporta, moral posmatra kao standard društvenog ponašanja sa ciljem da norme, pravila i ponašanja prihvate ne samo sportisti nego i treneri, sudije, publika i drugi. Razvojem fizičke kulture i sporta utemeljile su se norme, pravila ponašanja koja su samo za tu oblast važeća, te u tom smislu značajna su dva oblika moralnih pravila koja su bitna u međunarodnom sportu. Prvi "Sportski manifest" Međunarodnog saveta za fizičko vaspitanje pri Ujedinjenim nacijama, ističe etički aspekt morala. Ovaj aspekt ogleda se u slijedećem: sport je fizička aktivnost koja ima karakter igre i borbe pri čemu se moraju poštivati sportska pravila, treba da bude „fer pley“ odnos, zatim, sport može da predstavlja susrete među ljudima uz solidarnost, sportski ideali treba da budu istina i korektan odnos. Drugi oblik moralnih normi kodeks ponašanja pod nazivom „Fair play“ čiji je osnivač Pierre de Couberten (Pjer de Kuberten). Kodeks sadrži slijedeća pravila, norme: -razvijanje korektnih, drugarskih odnosa među sportskim suparnicima, -poštivanje pravila i sudijskih odluka, -razvijanje aktivizma da bi se oplemenila sportska borba u takmičenju, -usklađivanje ličnih potreba i interesa sa potrebama i interesima ekipe kluba, reprezentacije, -razvijanje antikolonijalnog, antirasističkog, antinacionalističkog stava u širim sportskim takmičenjima.⁵

Dakle, etika-moral u sportu je neizbežan fenomen, te u tom kontekstu treba da uskladi odnose koji se javljaju u vidu negativnih procesa kao što je npr. korupcija, lažni amaterizam, elitizam, itd. Potrebno je prevazići sve te negativne pojave, a da se poštuju principi etike, usredsrediti pažnju na razvoj sporta kroz igru, rekreaciju, sportsko navijanje, isticanje sportskih principa, sportskih dostignuća, itd.

⁵ Kozarčanin, A.: Etika u sportu, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, 2008.

Sport koji pruža mogućnost sportisti da iskaže svoje osobine, može da bude poprište ljudskih pobjeda, slave, ali isto tako može da bude polje degradacije, dehumanizacije, makijavelističkog ponašanja, nasilja. Naime, u sportu postoje imperativi koji ne doprinose autonomiji ličnosti sportiste, zadovoljstvu vežbanja, jer imaju zahtev za prinudom, zatim sankcije koje mogu biti različito primenjene, itd. Vaspitno-obrazovni proces koji ima za cilj usvajanje sportskih normi-pravila, pozitivnih vrednosti i znanja, sportskih navika sa sportskim interesom i vežbom, daje mogućnost prevazilaženja negativnih pojava u sportu. Postavlja se pitanje: kako se manifestuje sloboda u sportu?

7.Pojam odbojke

Savremeni čovek živi ubrzanim načinom života koji zahteva mnogo obaveza. Nedovoljna fizička aktivnost veliki je javno zdravstveni problem u razvijenim zemljama. Slobodno vreme se u većini slučajeva provodi pasivno, sedeći pred televizorom, kompjuterom ili u kafiću. U današnje vreme, čovek, a naročito mlađa populacija, sve više zapostavlja bavljenje sportom, pa i u rekreativne svrhe. Da bi se zaštitio od nezdravog načina života kao jedan, ako ne i najvažniji, od mogućih ublažavanja stresnih situacija je rekreativna aktivnost. Važnost bavljenja sportom u rekreativne svrhe je višestruka. Redovna fizička aktivnost pomaže nam da izgledamo i osećamo se bolje, da budemo zadovoljniji, puni samopouzdanja i što je najvažnije redovna fizička aktivnost doprinosi očuvanju i unapređenju zdravlja. A kad se čovek oseća bolje i ispunjenije i svakodnevne radne i poslovne obaveze mu lakše padaju.

Odbojka je sport koji obiluje brzinom i svestranim pokretima tela pa se od igrača očekuju brze reakcije, sabranost i trenutna snalažljivost. Glavna obeležja današnjih nacionalnih selekcija su snaga i visina, ali i sposobnost ekipe i trenera da razvije nove taktike i strategije igre je ono što donosi uspeh na utakmicama.

Slika 1. Odbojkaš na utakmici

<https://www.pinterest.com/ossrb/action-photos-male/>

Različiti su sportovi kojima se čovek može baviti u rekreativne svrhe: fudbal, košarka, tenis, odbojka. Odbojka je sport s loptom u kojem se dve suparničke ekipe takmiče. Cilj igre je prebaciti loptu preko mreže u protivničko polje na način da je protivnik ne uspe vratiti nazad preko mreže na dozvoljen način.

To je vrsta timskog i olimpijskog sporta gde se lopta udara rukom preko mreže na protivničku stranu. Tim čine šest igrača gde svako ima svoju funkciju. Tim se sastoji od tehničara, korektora, dva primača, srednjeg blokera i libera. Tehničar je mozak ekipe i on uvek stoji u blizini mreže. Blokeri takođe stoje kod mreže i njihova uloga je da blokiraju protivnički smeč. Korektor smečuje, a primači i libero primaju servis. Moderna odbojka se igra na tri dobijena seta, do 25 poena.

Kada i jedna i druga ekipa imaju po dva dobijena seta, igra se peti set, tzv. TAJ-BREJK do 15 poena. U timu je 12 igrača, ali je samo 6 na terenu. Ostali su na klupi, oni su zamene. Libero nikada ne servira. U našu zemlju odbojku je 1924. godine doneo g. Vilijam Vajland, profesor folklora i narodnih sportova iz Ouklenda (Kalifornija), kada je u organizaciji Crvenog krsta održao niz predavanja i demonstracije američkih sportova u Beogradu i Novom Sadu. Veruje da je njegov dolazak označio početak odbojke na ovim prostorima, a 1924. se smatra za godinu kada je prvi put došao odbojkaška lopta došla u Srbiju.

Odbojkaški sport je bio poznat našoj javnosti i pre ovog događaja, ali javna utakmica sa zvaničnim odbojkaškim pravilima nije mogla biti održana ranije. Ipak, pre Drugog svetskog rata nije postojalo organizovano takmičenje u našoj zemlji. Odbojka je predstavljala jednu od vežbi i dopunski sport u okviru Sokolskih društava, koja je u to vreme jedina praktikovala. Odbojkaška takmičenja sokolskih društava igrana su po župama, kao Župska prvenstva. Nezvanično, odbojku su igrali studenti na fakultetima, učenici po višim školama i gimnazijama, kao i članovi raznih gimnastičkih društava. U to vreme, odbojka nije zahtevala skupe rekvizite i posebne uslove za pravljenje terena, tako da je ovaj sport bio dosta razvijen i igrao se po letovalištima, plažama, parkovima itd. U periodu okupacije, između 1941. i 1944. godine, odbojka se igrala veoma aktivno, održavana je brojna takmičenja, a sve više sportskih klubova je osnivač svoje odbojkaške sekcije.

Odbojkaški savez je osnovan 1946. godine u okviru Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije. Godinu dana kasnije, 1947. godine, osnovana je Svetska odbojkaška federacija (FIVB), a tadašnja Jugoslavija je bila jedan od 14 osnivača (uz Belgiju, Brazil, Čehoslovačku, Egipat, Francusku, Holandiju, Mađarsku, Italiju, Poljsku, Portugal, Rumuniju, Urugvaj i SAD). Od 13. februara 1949. godine, Odbojkaški savez je postao samostalna sportska organizacija. Dve godine kasnije, na Evropskom prvenstvu za seniorke održanom u Parizu, stigla je prva medalja za naš sport - ženska odbojkaška reprezentacija Jugoslavije osvojila je bronzanu medalju. Taj uspeh su ponovili seniori 1975. godine kada je naša zemlja prvi put u istoriji bila domaćin najvećeg evropskog takmičenja u muškoj i ženskoj konkurenciji. Naši odbojkaši su u poslednjem meču Finalne grupe pobedili Bugarsku sa 3: 0 u prepunoj hali "Pionir" u Beogradu i okitili se bronzanom medaljom, ukrasivši tako besprekornu organizaciju prvenstva u našoj zemlji.⁶

Uporedo sa razvojem odbojke u našoj zemlji, ovaj sport se razvijao i u svetu, a konačni potvrdu i priznanje dobio je 1964. godine uvrštavanjem u zvanični program Olimpijskih igara. Najveći uspeh naših odbojkaša vezuje se upravo za Olimpijadu i osvajanje zlatne medalje 2000. godine u Sidneju. Nakon toga se ređale medalje, a sve naše selekcije su stigle u sam vrh svetske odbojke. Izdvajamo kadete koji su postali dvostruki Svetski šampioni, a zatim seniorke koje su okitile bronzom na Svetskom prvenstvu i postale Evropske prvakinje, kao i seniore, dvostruke Evropske šampione.

⁶ <https://www.ossrb.org/savez/informacije/istorijat-odbojke-u-srbiji.html>

8. Pojam sportske publike

Bez obzira da li ste na jednoj (igračkoj) ili drugoj (navijačkoj) strani, verovatno ste primetili da su gužva i navijanje sastavni deo sporta. Često možemo čuti sportiste kako pozivaju publiku na utakmice i ohrabruju ih da glasno navijaju. Ponekad je publika „dodatni igrač“ koji vodi do pobeđe, a ponekad vodi do grešaka i anksioznosti. Istraživanja su pokazala da publika ima veliki uticaj na sportske performanse. Konkretno, igrači i ekipe koje igraju kod kuće pobeđe u proseku 56-64% vremena, zavisno od sporta. Veća prednost domaćeg terena posebno je istaknuta u fudbalu, gde je publika prilično neprijateljska prema protivničkom timu. Zanimljiv je i veliki broj medalja domaćih sportista na Olimpijadi. Na primer, Kina je osvojila čak 51 zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine, a Australija je oborila sopstveni rekord u Sidneju 2000. godine sa 16 zlatnih medalja.

Publika koja pruža podršku može dovesti do smanjene anksioznosti i povećane motivacije kod sportista. Odobrenje koje sportista daje od strane okoline, tj. Publika može imati snažan pozitivan uticaj na motivaciju sportiste. Sa druge strane, neprijateljska publika obično dovodi do povećane anksioznosti, a takođe može dovesti do agresivnog ponašanja igrača. Brojna publika obično ima snažan uticaj na igrače, na ovaj ili onaj način, ali ponekad samo jedna osoba u publici može uticati na performanse sportiste. Tačnije, uticaj koji publika ima na sportiste povezan je sa osnovnim ljudskim strahom od negativne procene. Tako se sportisti boje da će ih drugi proceniti, a posebno strahuju da će ih ovi drugi negativno oceniti, što može uticati na njihovo samopouzdanje. Ako su sportisti sigurni u svoje performanse i imaju više iskustva, verovatno je da će publika imati negativan uticaj na njihov rad. Međutim, za one sportiste koji imaju manje iskustva, a posebno one koji imaju malo poverenja u svoje sposobnosti, publika može imati pogubni efekat.

Šta učiniti kada sportisti ometaju publiku i kada njihovi navijači navijaju, čine ih anksioznim i lošim u performansama? Jedna moguća metoda uključuje snimanje navijanja, puštanje gadnih komentara, muziku, najavu predavača i bilo šta drugo što bi se inače moglo čuti na utakmicama ili takmičenjima.

Tada bi sportisti trebalo da budu upućeni da se prvo koncentrišu na ove zvukove, a zatim uklone pažnju sa njih tako da oni postanu samo pozadinski šum, odnosno da se "isključuje". Sportisti mogu trenirati sa takvim snimcima, ali mogu ih koristiti i u vizualizacijama, odnosno, ovim snimkom mogu vizuelno predstaviti svoju trku, utakmicu, set. Uz dovoljno treninga i / ili vizuelizacije, publika više neće imati tako negativan uticaj na performanse sportiste.

Industrija sporta je svojevrsna manipulacija i može se odrediti kao metodičan način delovanja na masovne nagone i ukuse pomoću raznih vrsta simbola čija funkcija nije u tome da ih kultiviše nego da eksploatiše nagone i ukuse mase. U novije vreme više se ne može govoriti o sportu kao ideološko neutralnoj pojavi, naprotiv sport je postao prijemčljiv za sve vrste ideoloških i političkih isključivosti, za manipulaciju i komercijalizaciju. Sport kao aktivnost i spektakl osmišljava život većeg broja ljudi, njihov stil življenja, identitet, određene obrasce ponašanja i vrednosti. U tom smislu politika je fokusirana na ono što se događa oko sporta.

U vreme političkih previranja, korupcije, monopola i ostalih pratećih pojava "tranzicije" od manipulacija u cilju sticanja lične koristi pojedinaca ili interesnih grupa nisu pošteđene ni sportske institucije, sportski savezi, sportski klubovi ali ni sportski navijači.⁷

Sportske priredbe kao i druge javne priredbe skoro uvek poseduju neku političku pozadinu, sve je više očigledno da je politički uticaj snažno prisutan u sportu. Političke strukture svesno usmeravaju društvo pomoću vlasti.

Sportske priredbe (događaji) kao i druge javne priredbe privlače brojnu publiku. Prisustvo publike koja podržava reprezentativnu selekciju, sportski klub, sportsku ekipu, interesnu grupu, sportiste ili pojedince, kao i njihov odnos prema takmičenju, njihovu ideologiju i uverenja ima veliki uticaj na odvijanje priredbe i konačni rezultat (ostvarenje cilja).

Publika se međusobno razlikuje samo po karakteru reakcija na priredbama kojima prisustvuju. Reagovanje gledalaca zavisi od prirode takmičenja; taj auditorijum na najraznovrsnije načine utiče na emocionalno stanje sportista (aktera).

⁷ Koković, D. & Kuljić, R., Društvo i sport. Old Commerce, Novi Sad: 2009.

Sve to, svakako, doprinosi da sportista uspešno ili neuspešno nastupa, da postiže dobar ili loš rezultat. Publiku treba razlikovati od društvenih kategorija kao skupa pojedinaca koje posmatramo kao društvenu celinu i one su slične po jednoj ili više karakteristika koje imaju neko društveno značenje. Društvena kategorija ne uključuje međusobno delovanje između pojedinaca koji je sačinjavaju. Sportska ekipa na terenu je grupa, navijači koji se nalaze na stadionu su agregat, a ljubitelji sporta u gradu su kategorije.

Pojedinci su relativno anonimni, najčešće pasivni, jer učestvuju samo kao slušaoci ili gledaoci. Publika je podvrgnuta izvesnom redu i organizaciji koje uslovljava sam čin u kome oni žele da učestvuju, ali je ipak njena osnovna karakteristika nestruktuiranost i neorganizovanost u smislu funkcionalne ili statusne strukture.

Slika 2. Odbojkašice u bloku

<https://sr.wikipedia.org/sr>

Od obične publike razlikuju se navijači kao više ili manje organizovana grupa koja ima čvršću i stalniju formu. Fenomen sportske publike (navijača) dobio je na značaju sa pojavom tako zvanog masovnog društva gde sport poprima obeležje spektakla.

Većina sportskih istraživača prisustvo sportske publike (navijača) objašnjava kao ritual za odstranjivanje stalne napetosti pojedinca, koja svakim danom postaje sve veća. Kao i druge javne priredbe koje privlače brojnu publiku, sportska priredba je priznat put za oslobađanje od napetosti, za navijače ona predstavlja priredbu u kojoj se može tolerisati devijantno ponašanje, ili gde se može izraziti manifestovati ponašanje čije se odstupanje od norme inače toleriše samo do određenog stepena.

Na primer setimo se odbojkaške utakmice u Novom Pazaru , gde su navijači zviždali himni "Bože pravde", protiv sporta i države. Srbija je osudila skandalozno ponašanje dela navijača odbojkaša Novog Pazara na utakmici sa Vojvodinom za prvaka države, koji su prilikom intoniranja himne "Bože pravde", sedeli i napadno zviždali. Osudi se pridružio i OK Novi Pazar, koji je u saopštenju istakao da ne podržava takav stav, jer da se umesto o sjajnoj odbojci i pobedi u trećem meču finala nad Novosađanima (3:0, 1:2 u seriji) i o Novom Pazaru priča kao o gradu odbojke, piše se i govori, nažalost, o gradu u kom deo navijača mrzi himnu i svoju državu...

“ Žao nam je što se sve tako desilo... Kao klub smo nemoćni da bilo šta učinimo, jer ovo nije sportsko već političko ili neko drugo pitanje. Žao nam je i što je jedna lepa utakmica u kojoj su naši odbojkaši prikazali odličnu igru zbog ovog događaja gurnuta u drugi plan. Svi mediji u Srbiji pišu o zviždanju himni, niko o utakmici” - kaže predsednik Odbojkaškog kluba Novi Pazar dr Ervin Ćorović. Prvi čovek sjajnih odbojkaša zatim dodaje:- Sutra igramo četvrtu utakmicu plej-ofa, ponovo u "Pendiku". Ne znam da li će grupa navijača, koja svojim postupcima nanosi štetu klubu, ponovo zviždati. Na nama je da ih zamolimo da se ponašaju korektno i civilizovano. Ne verujem da će Odbojkaški savez nešto preduzimati protiv našeg kluba, jer u celoj situaciji mi smo nemoćni. Tako i 2013 godine - na finalnom turniru Kupa za odbojkaše je izviždana himna u dvorani "Pendik", pa je zato odlučeno prošle godine na istom takmičenju da ne bude intonirana "Bože pravde". 2015. - navijač Novog Pazara ušao je u svlačionicu i prslonio pištolj na glavu igrača ovog kluba Žarka Udovičića , optužujući ga da je namerno promašio penal i da je krivac za poraz. Potpredsednik je molio igrača da da lažni iskaz policiji. Još jedan primer - oktobar 2005. - Budvanin Đorđe Parapid izboden na odbojkaškoj utakmici između Budvanske rivijere i Crvene Zvezde.⁸

Sport i politika susreću se na spektaklu kao najznačajnijem obliku izražavanja savremenog društva i kulture. Spektakl se organizuje da bi ljudi zaboravili na svoje oporo svakodnevlje, odnosno da bi se njihova masovna energija usmerila na područja neškodljiva po društveni sistem. Funkciju usmeravanja masovne društvene energije putem sporta zapazili su mnogi istraživači.

Sport ljudima daje mogućnost da se "ižive" kao pripadnici određene grupe, lokalne zajednice, nacije, na taj način postižu se masovne psihoze, usmerava energija, a ne retko sport predstavlja značajan činilac manipulacije masama. Sve je očiglednija privlačnost sporta za politiku kao novog opijuma za narod.

⁸ <http://www.oknovipazar.rs/index.php/kontakt>

Nikako ne treba zaboraviti da se manipulisanjem navijačkim grupama (navijačima) koje su organizovanije, imaju čvršću i stalniju formu od ostalih učesnika (publike) sportskih, javnih manifestacija postiže kontrola širih narodnih masa. U atmosferi sportskog ili drugog spektakla gde su pojedinci (publika) relativno anonimni i neorganizovani, pojedinci veoma lako prihvataju obrazac ponašanja navijačkih grupa (navijača) koje su izmanipulisane od strane političkih struktura ili drugih interesnih grupa. Time nesvesno prihvataju unapred određen obrazac ponašanja u režiji političara i manipulatora, i bez razmišljanja prihvataju njihovu ideologiju i ideje ali i učestvuju u ostvarivanju njihovih planova i ciljeva.

Sportske strasti se prenose u područje medija, preko njih se razbuktavaju (dobijaju na značaju), a zatim postaju politički upotrebljive i instrumentalizovane. Mediji prodiru u sve sfere društva - politiku, ekonomiju, klturu, nauku, sport, svakodnevni život. Sredstva masovnih komunikacija postaju sve više informativna, mnoštvo informacija zahteva i prilagođavanje i selekciju, što omogućava i manipulaciju.

Sve to dovodi do manipulacije javnim mnjenjem, njegovim gušenjem i kontrolom. Javno mnjenje se najčešće odnosi na javne poslove i na politiku zajednice u vezi sa nekom društvenom akcijom, javlja se kao otpor ili kao podrška nekoj inicijativi. Manipulatori formiraju informaciju po svojim pravilima, dajući informacijama oblik koji odgovara njihovim interesima, oni prosto "fabrikuju" javno mnjenje a sve to je uslovljeno određenim parcijalnim interesima. Često su oni u funkciji skretanje pažnje sa stvarnih i temeljnih problema (na primer sa ekonomskih i političkih pitanja na zabavu i sporta).

Od publike treba razlikovati masu i gomilu. Nasuprot gomili, koja obuhvata manje grupe ljudi, slično hordi iz predistorijskog perioda, masa je moderniji termin i označava nepregledne grupe ljudi. Mase su proizvod moderne industrije, koja ljudima nameće ponašanje serijskog tipa.

Dok se u gomili ostvaruje spajanje ili jedinstvo mnoštva u jednu zajedničku akciju, u masi ljudi su fizički blizu ali su objektivno odvojeni jer svako čuva svoj integritet. Čovek u masi nije u potpunosti lišen samokontrole; njegova aktivnost se odvija po linijama individualnog izbora, ali uprkos tome on je neotporan, što znači da je stalno pod spoljašnjim uticajem.

Učesnici uključeni u neki sportski događaj i utopljeni u masu kao nestruktuiranu grupu, pokazuju sklonost ka jedinstvenom reagovanju i uniformisanim obrascima ponašanja, često iracionalnim izazvanim zajedničkim izvorom emocionalnog uzbuđenja (npr. panika, kolektivna agresija, itd.). Prostorno okupljena masa koja je stupila u akciju, naziva se gomilom.

Gustav Le Bon svojim delom 'Psihologija gomile' uzima za reprezentativnu teoriju gomile u sociologiji. Reč gomila za njega znači takvu društvenu tvorevinu u kojoj dominira kolektivna svest i gde je pojedinac sveden na bezličnu stvar bez svog identiteta. To nije prost zbir pojedinaca, već organizovan skup kome kolektivna svest uslovljava osećanja, razmišljanja, predstave i aktivnosti. Kolektivna svest je integrativni faktor gomile. Takva gomila nije u stanju razviti svoj intelektualni potencijal tako da i njena delanja nisu intelektualno konotirana. Zato su svojstva gomile, smatra on, *nepouzdanost*, *sugestivnost*, *lakovernost*, *nestrpljivost* i sl. Pojedinac u njoj misli i oseća onako kako misli i oseća gomila. Da se nalazi izvan nje razmišljao bi na sasvim drugačiji način. Iz tog razloga je gomila podložna uticaju demagoga i kao takva predstavlja opasnost za celokupno društvo, dovodeći u pitanje njegov opstanak. Tu gomila ne može u naročitoj meri pomoći ni sebi ni društvu. Stoga su vođe u obavezi da odlično poznaju psihologiju gomile diktirajući pravac njihove energije ka zajedničkom dobru društva, rezonuje Le Bon.⁹

Gomilu čini mnoštvo lica koja su se slučajno srela na istom mestu. Povezani zajedničkim ciljem i namerama koje žele ostvariti, ljudi uključeni u gomilu pod međusobnim uticajem se podstiču i hrabre. Ako je reagovanje razuzdano, silovito, sirovo i krajnje surovo, onda gomila poprima destruktivne obrasce „rulje“.

Teškoće u definisanju i razgraničenju raznih vrsta neorganizovanih i slabo struktuiranih grupa proizilazi iz nepromenljivosti njihovih karakteristika, jer jedan oblik mase lako prelazi u drugi: okupljeni deo neke anonimne i raspršene mase može se pretvoriti u gomilu, publiku ili rulju. Klasifikacija publike moguće je s obzirom na njen odnos prema sportistima; kao kriterijum uzima se i psihološka bliskost koja se uspostavlja između gledalaca i sportista.

Pokušavajući da utvrdimo tipologiju publike upravo po osnovu pomenute psihološke bliskosti : gledaoci koje sportista poznaje i koji reaguju pozitivno i dobronamerno; gledaoci koji reaguju pozitivno, ali ih sportista ne poznaje; gledaoci koji pasivno posmatraju aktivnosti sportiste bez određenih reakcija koje bi bile upućene na njegovu adresu; gledaoci koji negativno reaguju na aktivnost sportiste; gledaoci koji ne pokazuju izrazit interes (ravnodušni su) za aktivnosti sportiste.

U osnovna obeležja sportske publike, kao nestruktuirane grupe, mogu se ubrajati:

- ➡ ima određen obim (broj učesnika);

⁹ Gustav le Bon, Psihologija gomile, Narodna knjižnica Zagreb, 1920.

- ➡ ličnosti koje čine publiku poseduju slične ukuse i psihološke dispozicije;
- ➡ učesnici se pokoravaju izvesnom propisanom redu;
- ➡ pažnja je usmerena na sport, na komunikaciju sa sportom i oko sporta;
- ➡ neorganizovanost vidljiva na globalnom planu;
- ➡ emocije koje prožimaju publiku usmerene su međusobnim uticajima učesnika;
- ➡ privremenost, anonimnost i depersonalizovanost;
- ➡ spontanost, neočekivanost i teško predvidljivo ponašanje;
- ➡ mogućnost promene tipa ponašanja i transformacije u druge vrste grupa;
- ➡ uključenost u sastav sportske publike grupa i organizacija koje se po pojedinim obeležjima izdvajaju iz publike kao nestruktuirane grupe, pre svega po intezitetu, komunikaciji i tipu ponašanja.

Od sportske publike treba razlikovati navijače kao organizovanu ili neorganizovanu grupu, ali čvšću i stalniju formu. Za navijače nije najbitniji fizički kontakt i blizina. Ta blizina može biti kad se prisustvuje sportskim priredbama svog kluba. Navijači nekog kluba ili neke sportske ekipe mogu se odrediti kao društvena kategorija. Za društvenu kategoriju karakteristično je da se ljudi udružuju prema određenom obeležju i prema različitom društvenom položaju. Kad je o sportu reč, to su navijači nekog kluba ili ljubitelji neke sportske grane. Društvenu kategoriju treba razlikovati od socijalnog sloja, koji udružuje ljude jednakog ili sličnog društvnog položaja (statusa).

U istraživanjima se predlaže sledeća tipologija navijača:

- ➡ primarni navijači, koji se veoma intenzivno interesuje za sport i posećuje priredbe i takmičenja;
- ➡ sekundarni navijač, koji se uvek preko radija i televizije upoznaju sa takmičenjima a ponekad posećuju sportske priredbe;
- ➡ tercijalni navijač, o sportskim takmičenjima najčeće se obaveštava putem štampe.

9. Vrste navijača

Bez obzira na to što bi i jedni i drugi želeli da budu prvi, statistika pokazuje da je svaki drugi navijač u Srbiji zvezdaš, a svaki treći partizanovac. Ako to i nije neko iznenađenje, onda je svakako zanimljivo da u zemlji najviše ima onih koji ne navijaju ni za jedan klub. Sociolog sporta Dragan Koković smatra da bi trebalo napraviti brojne metodološke podele.- Navijači su jedna potkultura, a podeljeni su čak i materijalnim interesima. Treba, najpre, napraviti razliku između gledalaca i navijača. A zatim i među navijačima treba razgraničiti da li su to samo navijači sa članskim kartama ili su huligani, odnosno kriminalci. - ističe Koković.¹⁰

Poznato je da se svako pleme sastoji od određene grupe ljudi koji veruju u jedan isti ideal i imaju svog vrača i vođu. Pored toga obavezno imaju i ime po kojem su poznati. Veoma su ratoborni, imaju svoje toteme ili fetiše, ne dozvoljavaju upad na sopstvenu teritoriju i za njih sistem primirja nikako ne važi. Imaju svoje obredne pesme koje pevaju uz bubanj praćene igrom i skakanjem. Koriste određene ratničke ili kultne boje kojima se mažu po telu da bi u većoj meri iskazali vernost. Tačno se znaju svi datumi okupljanja i proslave, kao i trajanje obreda. Ostalo vreme preostaje da se stiču novi članovi spremni za borbu. Moderno pleme ili navijačka grupa ima svoje ime, ideal za koji život daje, svog vođu i vrača koji u ovom slučaju udara u bubanj. Veoma su ratoborni i negativno orjentisani prema svi navijačkim grupama, tj. brane svoje toteme i fetiše, u ovom slučaju to su zastave. Išarani su trajno po određenim delovima tela, neki čak i po čitavom telu radi boljeg prepoznavanja pripadnosti.

Okupljanje je veoma bučno uz puno dodatnih stimulansa. Imaju svoja obredna mesta, stadione, gde skaču i pevaju pokušavajući da ubrzaju proces žrtvovanja. Jedino što su slabi u igranju... Fenomen publike, kao sportski prizor, dobio je na aktuelnosti sa pojavom masovnog društva, gde sport poprima obeležje spektakla. Publika se može razlikovati s obzirom na posmatrani sport i po socijalnom sastavu učesnika. S druge strane, sport zadovoljava potrebe publike za jakim i strasnim uzbuđenjima.

¹⁰ Koković, D. & Kuljić, R., Društvo i sport. Old Commerce, Novi Sad: 2009.

9.1.Navijač-navijač

Njegova osnovna motivacija je samo navijanje u užem smislu tj. stvaranje atmosfere na stadionu, kao izraz osećaja privrženosti i odanosti vlastitom klubu te kako bi se pomoglo klubu u njegovim naporima da ostvari što bolji rezultat. U prvom redu, on shvata klub kao simbol svoga grada i svoje regije.

Usredsređuje se na smišljanje navijačkih slogana i pripremanje transparenata, zastava i druge opreme. Uglavnom se ne slaže s upletanjem politike u nogomet, smatrajući da to najviše šteti samom navijanju. Posebno drži do prevlasti svoje grupe stvaranjem što atraktivnijeg događaja u publici, što prema njegovu mišljenju bitno doprinosi uspesima samoga kluba.

Smatra kako interesi kluba i navijačke grupe ne smeju doći u sukob, jer je osnovno da klub postiže što bolje rezultate, pa će se onda i navijačka grupa lakše afirmisati. U nasilje se uključuje tek povremeno, i to uglavnom kada misli da je ekipa za koju navija zakinuta u utakmici.

9.2.Navijač iz trenda

Učestvuje u aktivnostima navijačke grupe da bi bio u skladu sa navijačkim trendom. Pokušava da se svakodnevno ponaša u skladu s navijačkim stilom.Trudi se da se uklopiti u navijačku grupu koju idealizira i tako afirmira među svojim vršnjacima.

Učestvuje u nasilju kao sastavnom delu navijačkoga trenda, iako sam i nije agresivan.Među tim navijačima ima dosta onih koji konzumiranje alkohola i različitih vrsta droga doživljavaju kao sastavni segment navijačkog trenda.

9.3.Navijač-nasilnik

Koristi nogometne utakmice da bi izrazio agresivnost i tako ostvario svojevrstu macho-afirmaciju. Stadion i gradske ulice doživljava kao optimalan ambijent za nasilničko pražnjenje nagomilane energije, s obzirom da prikriven u masi (često pod uticajem alkohola i droge) može stvarati ispade s bitno smanjenom mogućnošću da za to bude kažnjen.

Održavanje utakmice omogućava mu povoljan prostor i vreme za nasilničko ponašanje, i to ono u koje se uključuju i drugi sudionici.

Smatra kako inicirajući nasilje jača svoju afirmaciju unutar grupe i među vršnjacima. Često se hvali svojim "podvizima". Uz tučnjave, razbijanja i verbalne incidente uglavnom je sklon krađama i drugim oblicima devijantnog ponašanja.

Zapaženo je da je ovaj tip navijača znatno češći među mladićima koji žive u nepovoljnim uticajima, nego onima sa stabilnom životnom situacijom. Odnosno, navijači-nasilnici ipak nešto češće potiču iz porodica s ozbiljnim teškoćama, nego iz tzv. normalnih porodica.

9.4.Navijač-politički aktivista

Njegovo je osnovno shvatanje navijačke grupe kao optimalnog instrumenta za promicanje svojih političkih opredeljenja i stadiona kao okruženja povoljnog za to. Utakmica za njega je povoljan okvir, pre svega zbog masovnog auditorija i egzaltirane atmosfere, u kojoj može da širi ta opredeljenja. Specifičnost je njegova shvatanja politike da se ono zasniva na antinomiji prijatelj-neprijatelj (bez uzimanja u obzir ikakvih nijansi i posredovanja). Na utakmicama uglavnom nosi nacionalne zastave i druga politička obeležja, te forsira pevanje i skandiranja s političkim konotacijama. Podspešuje tučnjave i druge oblike nasilja iz ekstremnih političkih motiva.

9.5.Navijač-Novak

On je mlađi adolescent. Privlači ga uzbuđenje i ukupna atmosfera na stadionima i drugim sastajalištima pripadnika navijačke grupe. Idealizira navijačku grupu i njene viđenije članove. Sledi oblike ponašanja većine pripadnika grupe i bez pogovora sluša naloge starijih. U telesno nasilje uključuje se samo u slučaju masovnijih nereda, inače stoji sa strane i posmatra. Još nije profilirana njegova osnovna motivacija za učešće u aktivnostima navijačke grupe. Ipak, u njima važan je, a često i najvažniji, oblik njegove inicijacije u svet odraslih, kada počinje ubrzano prevladavati (sve do pristupanja grupi za njega jedino stvaran) svet porodice i vršnjaka. Često iskazujući posebnu smelost u oblicima nasilničkog ponašanja doprinosi svojoj kandidaturi za članstvo u jezgru navijačke grupe."¹¹

¹¹ Kuljić, Rajko,Koković, Dragan, Sociologija i sociologija sporta , Novi Sad:Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerzitet u Novom Sadu,2012

Svi ovi akteri deluju zajedno u temeljnom ritualu i da orijentacije, s obzirom na prisutnost i interakciju tokom i izvan stadionskog događaja, formiraju međusobnom komunikacijom, pa do izražaja i oblika povezanosti dolaze i nasilnički, i politički, i hedonistički, i klupski impulsi."

10.Uticaj publike na kvalitet igre odbojkaša

Na terenima timskih sportova, pa i na odbojkaškim terenima zapažaju se često nepoželjni i agresivni oblici ponašanja publike. Iako veći deo publike želi da navija fer i sportski i podrži svojim prisustvom igru svog tima, srećemo se i sa navijačima koje manje interesuje igra, a više izazivanje nereda i vređanje kako igrača protivničkog tima, tako i sudija. Jedna od trening utakmica bi mogla biti odigrana upravo u takvoj atmosferi. Zakazuje se trening utakmica otvorena za javnost, sa protivnikom koji ima bučne navijače. Na taj način se igrači navikavaju na datu situaciju koja će ih sigurno zadesiti u nekoj od takmičarskih utakmica.

Ukoliko nije moguće zakazati takvu utakmicu, trener koristi domaći teren, poziva neku ekipu u goste i pomoću razglasa u dvorani stvara bučnu atmosferu.

Buka može biti snimljena i ciljano puštana u različitim situacijama kao što su izvođenje sedmeraca, šutiranja prilikom kontranapada. Preporučuje se da buka bude jača nego na samoj utakmici. Na taj način igrači vežbaju svoju koncentraciju i igranje u nepovoljnim uslovima.

Nesportsko ponašanje učesnika nije ono što želimo da vidimo na odbojkaškim terenima. Da bi to sprečili neophodno je:

- ➡ Uzdržavati se od diskusije sa kapitenima ekipa (ne odnosi se na situacije kada kapiten traži objašnjenje sudijske odluke);
- ➡ Primenjivati pravila koja se odnose na nedozvoljeno ponašanje učesnika i njihovo sankcionisanje;
- ➡ Primenjivati Skalu sankcija;

❖ Ne dozvoliti trenerima da na odbojkaškim utakmicama izvode “svoje predstave”.

U današnje vreme, ne samo profesionalni sport, već i sport mladih, predstavlja aktivnost koja je više od igre. Zahtevi su sve veći, konkurencija je sve oštrija. Celokupna sportska aktivnost usmerena je takmičenjem. Pored stepena ovladavanja sportskim veštinama, za uspešno bavljenje sportom, neophodno je da igrači steknu veštine upravljanja aktivnostima tokom takmičenja, da usmere pažnju na zadatak u situacijama kada igraju pod pritiskom, kada se suočavaju sa brojnim stresovima, sa različitim izvorima ometanja. Uključivanjem u trenažni, a pogotovo u takmičarski proces, igrači često dobijaju odobravanje i divljenje, kako od strane značajnih osoba, tako i od šire socijalne sredine. Oni se takmiče sa drugim igračima i pred drugim osobama.

Samim tim, sport se može smatrati prirodnim kontekstom razmatranja uticaja prisustva publike na postignuće, u realnim okolnostima. Posebno je značajan obim i način na koji publika posreduje između igrača i kvaliteta takmičarskog izvošenja. Razmatranje uticaja publike na reagovanje igrača treba da se posmatra na dva povezana nivoa: jedan je uticaj publike na fiziološke procese, a drugi je uticaj publike na psihičko stanje. Jedna od karakterističnih reakcija jeste povišen nivo pobuđenosti organizma.

Slika 3. Odbojkašice na utakmici
<http://savremenisport.com>

U osnovi nivoa pobuđenosti organizma na fiziološkom nivou, jeste aktivnost autonomnog nervnog sistema. Jednostavno prisustvo drugih osoba, povezano je sa povećanjem nivoa pobuđenosti ili aktivacije. O nivou pobuđenosti može se saznati preko fizioloških pokazatelja (na primer pojačanog znojenja, ubrzanog rada srca, ubrzanog disanja, itd.) i preko mera samoprocene (izjava igrača, primenom skala samoprocene i upitnika). Uključivanjem u trenažni, a pogotovo u takmičarski proces, igrači često dobijaju odobravanje i divljenje, kako od strane značajnih osoba, tako i od šire socijalne sredine. Oni se takmiče sa drugim igračima i pred drugim osobama.

Samim tim, sport se može smatrati prirodnim kontekstom razmatranja uticaja prisustva publike na postignuće, u realnim okolnostima. Posebno je značajan obim i način na koji publika posreduje između igrača i kvaliteta takmičarskog izvošenja.

Razmatranje uticaja publike na reagovanje igrača treba da se posmatra na dva povezana nivoa: jedan je uticaj publike na fiziološke procese, a drugi je uticaj publike na psihičko stanje. Jedna od karakterističnih reakcija jeste povišen nivo pobuđenosti organizma. U osnovi nivoa pobuđenosti organizma na fiziološkom nivou, jeste aktivnost autonomnog nervnog sistema. Jednostavno prisustvo drugih osoba, povezano je sa povećanjem nivoa pobuđenosti ili aktivacije. O nivou pobuđenosti može se saznati preko fizioloških pokazatelja (na primer pojačanog znojenja, ubrzanog rada srca, ubrzanog disanja, itd.) i preko mera samoprocene (izjava igrača, primenom skala samoprocene i upitnika).

Međutim, evidentno je da igrači ne reaguju uvek povećanjem pobuđenosti kada izvode aktivnosti u prisustvu drugih osoba. Neki autori smatraju da je u osnovi različitih fizioloških odgovora, različito opažanje situacije. Naime, izvođenje aktivnosti pred drugim osobama, može da dovede do povećavanja značaja izvođenja. Ukoliko u situaciji od „posebnog značaja” igrač veruje da može uspešno da odgovori na zahteve koji mu se postavljaju, situaciju će opažati kao izazov. Kod početnika, povišena aktivacija i povišena anksioznost su posledica uverenja da će publika da ga procenjuje, povišena želja da se pokaže u dobrom svetlu, dovodi do povišene pobuđenosti. Posledično, kada stručnjaci i eksperti posmatraju izvođenje, pad uspešnosti je veći. Tada dolazi do povećanja rada kardio sistema, a do smanjenja rada vaskularnog sistema. Smisao navedenih promena je u mobilizaciji energije za izvršavanje zadataka i za suočavanje sa protivnikom. Pored toga, povećano oslobađanje adrenalina i noradrenalina dovodi do kratkih „eksplozija” u mobilizaciji energije.

Suprotno tome, izvođenje zadataka koji nisu dobro naučeni i uvežbani, takođe vodi povećanju kardiološke aktivnosti, ali i povećanju vaskularne rezistentnosti, i do karakterističnih promena u hormonskom statusu: povišenom lučenju kortizola koji inhibira (umanjuje) lučenje adrenalina. Međuljudski odnosi u sportu svakog časa se stavljaju na proveru. Ispit pravog sportiste polažete ponašanjem u svlačionici, na terenu i van njega, na ulici i u školi. Za taj ispit uče vas vaši roditelji i trener. Ne polažeš ispit za sportistu samo na takmičenju, već svakodnevno svojim ponašanjem.

Pošto je sportsko nadmetanje praćeno velikom emocionalnošću, kod takmičara je otežano objektivno rasuđivanje. Zato su sportisti često skloni da reaguju u afektu. Sportisti ne smeju da pokazuju ružno i neprimerno ponašanje, čak i ako to neko traži od njih.

Svojim ponašanjem treba da daju svima primer za fer-plej, pre svega mladim takmičarima. Publika voli sportiste koji igraju po pravilima i nagrađuje ih podrškom čak i kad gube. Oni ostaju upamćeni kao sportski džentlmeni, ili dame. Svaki sportista daje sve od sebe i ima želju da bude bolji od drugoga, da bude najbolji. Međutim, često se taj cilj ostvaruje nečasnim postupcima. Tu se ubrajaju nepoštovanje sportskih pravila (kod odraslih) i moralnih normi (kod odraslih i dece). Moralne norme se odnose pre svega na roditelje sportista, pogotovo ako se radi o deci mlađeg uzrasta, a i na trenere i instruktore.

Često ćete videti da se treneri ne ponašaju isto prema svim svojim takmičarima i svojoj deci u klubu. U nekim klubovima postoje pravi „klubovi u klubu“. Isti instruktor koji uči svu decu, izdvaja neke učenike, kojima drži privatne časove. Svi koji se bave sportom, u istom klubu, treba da imaju ista prava, a treneri bi trebalo da ih uče fer-plej normama. U opisanoj situaciji ne dolazi do „kratkih eksplozija“ u mobilizaciji energije. Ukoliko igrač ne veruje da poseduje kapacitete kojima može adekvatno da odgovori na zahteve, situaciju će da opaža kao preteću. Promene na psihičkom nivou, koje nastaju usled prisustva publike, odvijaju se na nivou kognitivnih (saznaj- njih) procesa. Prvo, ponašanje pred publikom može u znatnom stepenu da utiče na to kako igrači vide sebe. U slučaju kada je trenutno ponašanje u suprotnosti sa slikom koju on ima o sebi, tada može da ulaže napor da je menja. Efekat može biti znatno snažniji ukoliko se takvo ponašanje odvija pred publikom. Sa druge strane, igrač može nastojati da zadrži povoljnu sliku o sebi, tako što će interpretirati i čak iskriviti događaje na način koji mu omogućava da zadrži i da unapredi sliku o sebi. Druga mogućnost jeste da on svesno uloži napor kako bi ignorisao i blokirao neprijatne i nepovoljne informacije, na primer, kritiku trenera. Sa druge strane, negativne informacije u prisustvu publike, mogu proizvesti naglašeno štetne efekte na one igrače koji nastoje da izbegnu negativne informacije o sebi.

Značajan faktor koji određuje reagovanje igrača jeste i stepen njegovog samopouzdanja. Igrači sa visokim stepenom samopouzdanja, nisu skloni da nakon neuspeha menjaju sliku o svojim sposobnostima.

Međutim oni nakon uspeha, pogotovo u situacijama kada dobiju podršku publike, obično učvrste pozitivnu sliku svojih sposobnosti. Suprotno njima, igrači sa niskim stepenom samopouzdanja, sliku o svojim sposobnostima, obično ne menjaju nakon uspeha, ali nakon neuspeha, niže rangiraju svoje sposobnosti. Opisana sklonost je posebno naglašena u situacijama kada dožive kritiku ili negodovanje publike. Opisane tendencije sugerišu na izvođenje sledeća dva zaključka. Prvi se tiče toga da visoko samopouzdana igrač, uz prisustvo podržavajuće publike, može imati koristi od dobrog izvođenja, zato što pozitivnije opažaju svoje sposobnosti.

Drugi zaključak odnosi se na to da uticaj lošijeg izvođenja na nisko samopouzdanje igrača, posebno tokom takmičenja na gostujućem terenu, pred neprijateljski orijentisanom publikom, može da vodi nižim samoprocenama sposobnosti. Prednost domaćeg terena. Sintagmom „prednost domaćeg terena”, opisuje se „konzistentan nalaz da sportski timovi koji se takmiče na domaćem terenu pobeđuju u preko 50% takmičenja, u kojima učestvuju”. Smatra se da je objašnjenje koje je u osnovi opisane pojave, prisustvo podržavajuće i interaktivne publike. Istraživanja psiholoških stanja igrača kad se takmiče na domaćem terenu, ukazuju na to da oni ispoljavaju viši nivo samopouzdanja, motivacije i verovanja u kolektivnu efikasnost tima, niži stepen anksioznosti, bolju usmerenost pažnje na zadatak. Navedeni faktori, govore u prilog podrške domaće publike koja može da ima značajan, umeren do snažan uticaj na izvođenje.

Dakle, osnovni zaključak jeste da igrači prisustvo domaće publike opažaju pozitivno. Publika na domaćem terenu ne pomaže uvek štetnost publike na domaćem terenu. Naime, pokazano je da je bilo više šansi da domaći tim izgubi odlučujuće utakmice nego da pobjedi. Igrači koji su suočeni sa teškim zadacima, u poređenju sa igračima koji su suočeni sa osnovnim zadacima, pokazali znatno veći pad u izvođenju i to samo u situacijama kada je publika bila podržavajuća. Značajni faktori kada je reč o karakteristikama same publike su: brojnost (masovnost), zbijenost publike i ponašanje publike. Iako se brojnost (masovnost) publike po sebi, može smatrati potencijalnim faktorom značaja domaćeg terena, dokazi uglavnom ne govore u prilog značaja apsolutne brojnosti osoba u publici. Masovni mediji su uslovili popularnost sporta za sve slojeve. Sport je postao profesija. Privukao je, zahvaljujući masovnim medijima, veliku publiku i postao izvor karijere i slave mnogih mladih ljudi. Pristalice javno izjavljuju ljubav prema svojim klubovima kroz skandiranje njihovih himena, imena igrača klubova, pevanjem „himne“ kluba, itd. Sa razvojem društva, paralelno se razvijao i oblikovao sport i njihova publika.

Promovišući talente, utiču na njihovu popularnost, praveći od njih zvezde i junake. Fanatizam i divljenje gledalaca su doveli do toga da sportisti dobijaju sve vrednije nagrade, i budu angažovani za različite reklamne i druge kampanje. Sport je sve manje sport masa, a sve više sport za mase. Sa nastankom industrijsko-urbanističke civilizacije, sport je uobličen kao spektakl. Zbijenost publike predstavlja odnos između broja prisutnih osoba i ukupnog kapaciteta gledališta. Postoji teza da je stepen zbijenosti osoba u publici, značajna karakteristika prednosti domaćeg terena. Prednost domaćeg tima nad gostujućim, veća je u situacijama kada se publika ponaša očekivano što se u ponašanju ispoljava preko aplaudiranja i zviždanja.

Takođe, pokazana je razlika u situacijama kada publika navija i kada ne navija pred početak utakmice. U situacijama kada se publika ponaša na izrazito antisocijalan način, što se u ponašanju manifestuje tučama, bacanjem predmeta na teren, nepristojnom skandiraju, tada domaći tim, u većem stepenu nego gostujući, krši pravila igre.

Još uvek je otvoreno pitanje kakvu ulogu ima udaljena publika – gledaoci TV prenosa – kao i pitanje vremenskog trajanja uticaja publike, odnosno pitanje da li prisustvo publike ima značaj samo u inicijalnim fazama igre, ili sve vreme tokom utakmice. Svaki put kada se dodirne tema i pojam navijača, pred očima većine ljudi stvara se slika o rulji koja neobuzdano ruši ograde stadiona, čupa stolice u sportskim dvoranama, ugrožava živote drugih i remeti javni red i mir. Međutim, kao i sve drugo u životu, i ovaj fenomen ima dve strane medalje. Ja ću pisati o onoj vedrijoj, svetlijoj strani koja ispunjava srce svakog pravog zaljubljenika u sport koji na svaku utakmicu svog voljenog kluba dolazi kako bi iskazao svoju privrženost, svoju ljubav... odnosno svoju odanost prema klubu!

Kako kontrolisati ponašanje učesnika ? Postoje: autoriteti ,galamdžije,egoisti, pa je bar jedan takav na utakmici.Zadatak sudije je da uspostavi ravnotežu svih učesnika,tako da gledaoci vide spektakularnu igru. • Gledaoci ne dolaze na utakmice da bi gledali rasprave sa sudijama i nesportsko ponašanje učesnika, već da uživaju u odbojkaškoj igri.

Pričaćemo o onima kojima nije najbitnije da li klub koji bodre gubi ili pobeđuje, o onima koji žive za svaku novu utakmicu, za svaki novi koš, gol... njihovog voljenog tima. O onima koji u svakoj prilici iskazuju bezrezervnu podršku svom klubu, ne tražeći ništa zauzvrat.

Mnogi bogati klubovi velikog imena i ogromne tradicije, sa vitrinama punim trofeja, ne mogu da se diče krcatim stadionima i punim dvoranama. Njihovi navijači se jednostavno, ne poistovećuju sa klubom i dolaze na utakmice kao da je u pitanju pozorišna predstava, što predstavlja još jedan dokaz da novac ne može baš sve da kupi.

Navešćemo primer FK Juventus, najtrofejnijeg kluba Italije, osvajača svih najvažnijih trofeja na planeti, čije utakmice na domaćem terenu prati jedva par hiljada ljudi. Moglo bi se reći da funkcioneri "Stare dame" (nadimak FK Juventus, prim.aut.) zavide nekim, manje poznatim klubovima iz provincije koji svaku svoju utakmicu igraju u karnevalskoj atmosferi. Jedan od takvih klubova je FK Napoli sa juga Italije, koji do dolaska Diega Maradone u taj klub, nije privlačio pažnju javnosti, ali je oduvek imao ogromno jezgro navijača koji su na, dupke punom stadionu San Paolo, pravili "vatrenu" atmosferu koja je uvek dostizala tačku ključanja i "oduzimala" noge mnogim poznatim igračima. A šta tek reći za atmosferu na utakmicama KK Partizan... naš šampion, koji godinama, na kraju sezone prodaje najbolje igrače kako bi sastavio kraj sa krajem ima, što je potvrdila čitava Evropa, najvatreniju i najodaniju košarkašku publiku na Starom kontinentu.

Mnogi evropski zvaničnici su se čudili kako je moguće da klub, koji ima najmanji budžet u Evropi, ima tako "vreću" atmosferu na domaćim utakmicama. Hale "Pionir" i "Arena" postale su kultno mesto za koje se traži karta više, što sa druge strane predstavlja još jedan dokaz koji potvrđuje da siromašniji klubovi, po pravilu imaju najodaniju publiku.

Industrija sporta i zabave je svojevrsna manipulacija i može se odrediti kao metodičan način delovanja na masovne nagone i ukuse pomoću raznih vrsta simbola čija funkcija nije u tome da ih kultiviše nego da eksploatiše nagone i ukuse mase. U novije vreme više se ne može govoriti o sportu kao ideološko neutralnoj pojavi, naprotiv sport je postao prijemčljiv za sve vrste ideoloških i političkih isključivosti, za manipulaciju i komercijalizaciju.

Sportske priredbe (događaji) kao i druge javne priredbe privlače brojnu publiku. Prisustvo publike koja podržava reprezentativnu selekciju, sportski klub, sportsku ekipu, interesnu grupu, sportiste ili pojedince, kao i njihov odnos prema takmičenju, njihovu ideologiju i uverenja ima veliki uticaj na odvijanje priredbe i konačni rezultat (ostvarenje cilja).

Sport kao aktivnost i spektakl osmišljava život većeg broja ljudi, njihov stil življenja, identitet, određene obrasce ponašanja i vrednosti. U tom smislu politika je fokusirana na ono što se događa oko sporta.

U vreme političkih previranja, korupcije, monopola i ostalih pratećih pojava "tranzicije" od manipulacija u cilju sticanja lične koristi pojedinaca ili interesnih grupa nisu pošteđene ni sportske institucije, sportski savezi, sportski klubovi ali n sportski navijači.

Sportske priredbe kao i druge javne priredbe skoro uvek poseduju neku političku pozadinu, sve je više očigledno da je politički uticaj snažno prisutan u sportu.

Slika 4. Pobjeda odbojkašica na terenu
<https://www.ossrb.org/selekcije/reprezentacije/seniorke.html>

Političke strukture svesno usmeravaju društvo pomoću vlasti. Ovaj uticaj je suštinski i u vezi je sa političkim sukobima, posrednim političkim uticajem sportska takmičenja mogu da se preobrazu u neposredne političke sukobe, i obrnuto, politički sukobi mogu da se uvuku u sportska takmičenja.

Kao i druge javne priredbe koje privlače brojnu publiku, sportska priredba je priznat put za oslobađanje od napetosti, za navijače ona predstavlja priredbu u kojoj se može tolerisati devijantno ponašanje, ili gde se može izraziti manifestovati ponašanje čije se odstupanje od norme inače toleriše samo do određenog stepena.

U atmosferi sportskog ili drugog spektakla gde su pojedinci (publika) relativno anonimni i neorganizovani, pojedinci veoma lako prihvataju obrazac ponašanja navijačkih grupa (navijača) koje su izmanipulisane od strane političkih struktura ili drugih interesnih grupa.

Time nesvesno prihvataju unapred određen obrazac ponašanja u režiji političara i manipulatora, i bez razmišljanja prihvataju njihovu ideologiju i ideje ali i učestvuju u ostvarivanju njihovih planova i ciljeva.

Sportske strasti se prenose u područje medija, preko njih se razbuktavaju (dobijaju na značaju), a zatim postaju politički upotrebljive i instrumentalizovane. Mediji prodiru u sve sfere društva - politiku, ekonomiju, kulturu, nauku, sport, svakodnevni život. Sredstva masovnih komunikacija postaju sve više informativna, mnoštvo informacija zahteva i prilagođavanje i selekciju, što omogućava i manipulaciju. Sve to dovodi do manipulacije javnim mnjenjem, njegovim gušenjem i kontrolom.

Javno mnjenje se najčešće odnosi na javne poslove i na politiku zajednice u vezi sa nekom društvenom akcijom, javlja se kao otpor ili kao podrška nekoj inicijativi.

Manipulatori formiraju informaciju po svojim pravilima, dajući informacijama oblik koji odgovara njihovim interesima, oni prosto "fabrikuju" javno mnjenje a sve to je uslovljeno određenim parcijalnim interesima. Često su oni u funkciji skretanje pažnje sa stvarnih i temeljnih problema (na primer sa ekonomskih i političkih pitanja na zabavu i sporta).

Manipulacija se definiše kao "smišljen sistematski i kontrolisan postupak ili skup postupaka pomoću kojih manipulator, koristeći simbolička sredstva, u za njega pogodnim psiho-socijalnim uslovima odašilje u masu preko sredstava komunikacije, određene poruke, sa namerom da utiče na uverenja, stavove i ponašanje velikog broja ljudi, tako da bi se oni i stvarima o kojima ne postoji opšta saglasnost, a za koje su životno zainteresovani, usmerili prema ubeđenju, stavovima i vrednostima manipulatora a da toga nisu svesni". Politička manipulacija navijačima uzima oblik propagande. Propaganda označava širenje informacija sa namerom da se oblikuje i podstakne, pre svega, politička akcija. Propaganda predstavlja komunikaciju kao određen vid manipulacije.

Politika i usmerivači javnog mnjenja zainteresovani su za sport i često ga više zloupotrebljavaju nego što mu koriste. Za društveni sistem je najvažnije da sport vezuje pažnju masama, da stvara mehanizme za kanalisanje i usmeravanje nezadovoljstva, ne dirajući pri tom u odnose u kome se ta nezadovoljstva i sukobi javljaju.

Sport je za svaku politiku između ostalog "sigurnosni ventil" koji omogućuje rasterećenje nagomilanih političkih isključivosti i agresivnih strasti. Teoretičari društvenih sukoba smatraju da sigurnosni ventil, u obliku posebnih institucija, u ovom slučaju sporta, služe za održavanje određenog društvenog poretka.

11.Navijač kao „profesija“

Prošla su ta vremena kada su ljudi odlazili na utakmice da bi podržali voljeni klub, stvarali atmosferu od koje bi protivniku zastao dah i zajedno širili energiju koja se mogla osetiti u vazduhu. Nažalost sa novim vremenima došli su i novi navijači, tj. stvorena je nova vrsta navijača.

Sport je postao veliki biznis u kome se okreće dosta novca, pa klubovi (rukovodioci klubova) "nisu" mogli prepustiti slučaju da njihovi navijači postupaju protivno interesima kluba ili čelnika te sportske organizacije. U biznisu postoje jasno definisane pozicije šefova i podređenih.

Kako se ne bi desilo da šef (predsednik kluba) izgubi svoje mesto od strane zaposlenog – radnika, "morao" se uvesti neki "red".

Slika 5. Odbojka

<https://www.telegraf.rs/sport/>

Dobro je poznato široj javnosti u Srbiji, da se u upravnim odborima klubova nalaze i vođe navijačkih grupa, da njihova uloga nije samo marginalna (da stoje u senci i sve posmatraju) već često njihov glas biva odlučujući u donošenju konačne odluke, što je i nedavno prikazano u jednoj televizijskoj emisiji. Oni se često koriste kao pokretačko oruđe za izvršavanje "prljavih" poslova, neke smene u klubu ili druge promene do koje se ne može doći nekim konvencionalnim putem. Gledajući statistički, na 10 000 navijača postoji svega 15 do 50 koje rade za onog ko najviše plati, što iznosi oko 0,15 do 0,50% procenta ljudi koji se u tom trenutku nalaze na tribini, ali i ovako mali procenat je dovoljan da pokrene masu koja izaziva strah i koja je sposobna da silom dobije ono što želi.

Sada jasno iznosimo ono što svi znaju a ne smeju ili ne žele da izgovore, da u odbojci, postoje "profesionalni navijači", ljudi koji podržavaju određeni klub ili čak određenu ličnost u klubu zarad čiste svoje lične koristi (najčešće materijalne), a čim izgube finansijski oslonac menjaju klub. Rukovodioci ili igrači uopste, u svojim klubovima ni u ludilu ne smeju da se suprotstave navijačima, jer bi se od heroja kluba preko noći pretvorili u neprijatelja broj jedan.

Sve što se manifestuje u poslednje vreme, uključujući i pretnje novinarki B92 Brankici Stanković, ukazuju da kod nas vlada nezakonje i nepoštovanje bilo kakvih moralnih normi, koje se javljaju kod razumnog ljudskog bića. Ono što treba sve nas da zabrine je kuda sve ovo vodi...? Kako objasniti detetu, koje još nema svoj izgrađen stav, da ne podržava mišljenje deset ili petnaest ljudi, koji da bi ostvarili svoje potrebe sputavaju ostatak ljudi da se slobodno izraze.

Profesija "Navijač" se širi, raste krajnje negativno utičući na sam pojam sporta... Da bi se ovoj pojavi stalo na put i sprečila njena dalja kontaminacija sporta potrebno je zapitati se i dati odgovor na pitanje... Koje su to prave vrednosti koje treba ceniti i poštovati, i šta utiče na to da pored armije odanih navijača rukovodioci određenog kluba treba da plaćaju grupama ili pojedincima da bi promovisali svoje stavove?.¹²

Navijačke grupe od nastanka su imale veliku ulogu u srpskom društvu, kao na primer početkom devedesetih, kada su i iz njihovih redova regrutovani kadrovi za ratne dobrovoljačke jedinice.

Navijači su svoju istorijsku ulogu imali 5. oktobra 2000. godine, kada su zajedno sa građanima rušili režim Slobodana Miloševića. Danas se zbog učestalog uzurpiranja javnog reda i mira smatraju jednim od većih društvenih problema. Do sada smo u medijima čuli izjave sociologa, državnih funkcionera, kao i analize i kritike stručnjaka za ovu problematiku. Mediji se zalažu za toleranciju i ne opravdavaju nasilje. Međutim, da bi se problem sagledao iz više uglova i da bi stepen objektivnosti bio što veći, neophodno je čuti stavove i mišljenja one druge strane.

¹² Janković, V., Janković, G., Đurković, T. (2003). Specifična fizička priprema vrhunskih odbojkaša. Međunarodni znanstveno stručni skup.

12.Nasilje i huliganstvo

Od kad je lopta bačena na teren, krenula je i ljubav prema sportu i voljenom klubu. Ljubav je prouzrokovala strast, a iz strasti su se rodili *incidenti* na i oko stadiona. Ti incidenti su mahom bili bezazleni, a sport se igrao isključivo zbog publike, koja je obuhvatala sve slojeve društva. Na utakmice su dolazili zaljubljenici u sport, nije bilo bitno ko pripada kojoj ekonomskoj klasi, na stadionima je bilo mesta za sve. Godine su prolazile, smisao je ostao isti, ali se nasilje naglo proširilo.

”Pod *nasiljem u sportu* podrazumevamo svaku reč ili postupak sportiste, trenera, sudije, roditelja, gledaoca ili drugog učesnika u sportu koji nanosi povredu onima koji su uključeni u sportsku aktivnost” (Bačanac, Petrović, Manojlović, 2009.).¹³

Niko nema tačan odgovor kada je, kako i zašto nasilje u sportu počelo da se vezuje isključivo za navijače, ali svi vidimo da je ono danas sastavni deo te potkulturne grupe. Sociolozi i razni stručnjaci iz oblasti sporta pokušavali su da objasne ovaj fenomen, dolazeći do zajedničkog zaključka da problem nije samo na stadionu ili u hali, već u dubljim *društvenim uzrocima*, i da nasilje predstavlja refleksiju društvenih okolnosti.

12.1.Nasilje

Kada je reč o agresiji i nasilju u sportu, onda ono prvo što se nameće u promišljanju ove pojave odnosi se na same sportiste, odnosno kako sve to raznim represivnim merama deluje na sportiste, sportske pripreme i sportska takmičenja da bi se iz sportista izvukao maksimum energije i učinka za postizanje što boljeg rezultata, rekorda, a odatle profita i posebno društveno političkog prestiža. Aleksandar Kerković iznosi neka sociološka tumačenja nasilja u sportu, a koja se odnose na sportiste u pogledu toga kako bi se što više izvukao sportski uspeh iz sportskih takmičenja.

¹³ Bačanac Lj.,Petrović N.,Manojlović N.,Priručnik za roditelje mladih sportista,Beograd,2009

Pre nego što izložimo šest oblika nasilja u sportu, koje ističe A. Kerković, a koja se, pre svega, odnose na agresiju i nasilje nad samim sportistima, nameće se potreba da se prvo ukaže na njegovu sledeću tvrdnju: „Mahnita trka ka komercionalizaciji i profesionalizaciji sporta dovela je do toga da on postane unosan posao u kojem može dobro da se zaradi. Tako smo počeli sve više da se udaljujemo od stvarnih vrijednosti sporta; za uzvrat, dobili smo sportska takmičenja koja se sve više odlikuju nasiljem i brutalnošću“ (A. Kerković, 1983: 349). Anomalije u sportu, prema Kerkoviću, mogu biti:

- ➡ Agresivno i nasilničko ponašanje nad sportistima javlja se kod svih kategorija, od vrhunskog do amaterskog sporta. To obuhvata: izgrede sportista, što posebno dokazuju brojne kazne prema njima; agresije na sudije, čak do ubistava sudija zbog dosuđivanja penala ili prekida utakmica zbog fizičkog napada na sudije; te nasilja igrača jednog tima nad igračima drugog tima, kao i publike prema sportistima i obrnuto.¹⁴
- ➡ Preterana dužina i intenzitet treninga sve više opterećuje i iscrpljuje organizam sportista. Sve je usredsređeno na uspeh, što sportisti prihvataju zbog sopstvenih zarada, gde se čak privremeno leče povrede i bolest samo da bi se postigao trenutni uspeh, nezavisno od rizika trajne onesposobljenosti.
- ➡ Doping-kontrola ugrožava organizam sportista i istovremeno dovodi do manipulacije takmičenjem. Da bi se postigao rezultat i to bez realne zasluge, koriste se: vitaminske injekcije, sredstva za umirenje, transfuzije krvi, lokalni anestetici, elektrostimulacije i dr. To dovodi do sumnje u etiku lekara, specijalista sportske medicine, pogotovo što te represivne mere dovode u pitanje zdravlje, pa čak i život sportista.
- ➡ Trening i takmičenja sa nehumanom orijentacijom obuhvataju i decu čak predškolskog uzrasta, kao što je npr. „rana sportska specijalizacija“. Naime, sa decom radi se kao sa čistim „biološkim materijalom“ ili, još gore, kao sa „stvarnim predmetom“ samo da bi se otkrili i pripremili budući svetski takmičari i eventualni rekorderi. Kerković ističe da se svugde u svetu vodi borba za skraćenje radnog vremena, a za uzvrat tome produžetak treninga i svih obaveza u vezi sa sportom, do te mere da mladi sportisti treniraju i 50 časova nedjeljno.
- ➡ Usavršavanje sportskih rekvizita i sprava ide na račun zdravlja sportista. Sportski rekviziti i sprave ubrzavaju stizanje do cilja (uspeha), ali isto tako ugrožavaju život.

¹⁴ Kerković, Aleksandar, Filozofi o telu i duhu, Niš, 2004

Nije slučajno da je as alpskog skijanja Karl Schanz posle slasti pobede sa zadržkom straha rekao: „Uspeo sam preživeti!“, a da drugi nisu imali ni šansu da to za sebe kažu, kao John Semmelink i Toni Mark, jer nisu preživeli svoj pokušaj da dođu do uspeha. Tome treba dodati još nešto, a to je da rekviziti i sprave teraju takmičare u pobedu po cenu gubitka života, gde takmičar još krade pobedu rekvizitima ili spravama po kriterijumu, kako je to Brana Crnčević sarkastično izrekao: „Mrzim trke, konj pobjeđuje, a jahač dobija venac“.

- ➡ Psihološka priprema profesionalnih sportista kao motivacija za postizanje željenog rezultata predstavlja pravi „psihološki doping“. To je tipični psihološki presing na sportiste, što oni koriste kao kompenzaciju u pravcu potpuno hladnokrvne i bezosjećajne agresije na protivničke igrače, gde se koristi nekontrolisana energija na uštrb spontane i kreativne igre samo da se dođe do (ne)zasluženog rezultata, uspeha.

Savremena civilizacija prepuna je različitih oblika nasilja, i to kako u realnom životu ljudi tako i u imaginarnim formama sa poplavom masovne kulture. Profesionalni sport, i to u veoma različitim oblicima ispoljavanja, ne isključuje se iz tih tendencija savremenog sveta. U savremenom razvijenom svetu svaku volju za uspehom obavezno prati sticanje profita. Zato nije slučajno to što se sportska igra, utakmica, takmičenje, pretvaraju u agresivnu borbu za rezultat, rekord, prestiž. U to se uključuje i publika, i bez sopstvene koristi upotrebljava sva dostupna sredstva da bi ostvarila slast pobede. „Ako nema smrti ili opasnosti od smrti, publika smatra da je prevarena. Miroljubive igre kao što je košarka ili konjske trke moraju biti praćene klađenjem, da bi bile isto tako uzbudljive kao rodeo ili mototrke“ (Ibid.). Sportski stadioni postaju arene za ispoljavanje nagomilane i potisnute agresije koja lako eksplodira u najsurovije oblike nasilja.

To se, pre svega, dešava kod mlade generacije a pogotovu onih njenih slojeva koji u realnom životu ne zadovoljavaju potrebe prema svojim aspiracijama. A kada se ne zadovoljavaju na pravi način neke osnovne potrebe kao što su glad, žeđ, seks i dr., onda, pored toga što te potrebe naprosto ključaju u čovekovoj prirodi, javljaju se i sekundarne ili derivativne potrebe kao što su takmičenje, borbenost, uspešnost, ekspanzivnost, s ispoljavanjem u agresivnoj formi koja ide sve do najekstremnijih oblika nasilja. No, uopšte sa otuđenjem sportske igre od bitnih svojstava istinske igre javljaju se različiti oblici nasilja koji provociraju publiku, posebno „navijačka jezgra“ koja se znaju vandalistički i destruktivno ponašati. „U sportskom svetu, pa i u nas, sportski susreti se sve više legitimišu brutalnošću. Zanemarivanje pravila ponašanja dovodi do sve izrazitijeg nasilničkog ponašanja.“

Za društvenu kategoriju karakteristično je da se ljudi udružuju prema određenom obeležju i prema različitom društvenom položaju. Kad je o sportu reč, to su navijači nekog kluba ili ljubitelji neke sportske grane. Društvenu kategoriju treba razlikovati od socijalnog sloja, koji udružuje ljude jednakog ili sličnog društvenog položaja (statusa).

Fenomen publike, kao sportski prizor, dobio je u aktuelnosti sa pojavom tzv. masovnog društva, gde sport poprima obeležje spektakla. Većina sociologa posmatra sportske priredbe kao ritual za odstranjivanje stalne napetosti, koja svakim danom postaje sve veća - one deluju poput sigurnosnog ventila.

Kao i druge javne priredbe koje privlače brojnu publiku, sportska priredba je priznat put za oslobađanje od napetosti, priredba u kojoj se može tolerisati devijantno ponašanje, ili gde se može izraziti manifestovati ponašanje čije se odstupanje od norme inače toleriše samo do određenog stepena.

Publika se može razlikovati s obzirom na posmatrani sport i po socijalnom sastavu učesnika; taj je sastav u najvećoj meri heterogen. Naglasak je na posmatraču koji je dobro upoznata sa sportskim pravilima i može kompletno da procenjuje kvalitet učesnika i takmičenja. Ta stručna verziranost publike pretpostavka je za praćenje određenih sportskih priredbi.

S druge strane, sport zadovoljava potrebe publike za jakim i strasnim uzbuđenjima. Gledaoci se međusobno razlikuju samo po karakteru reakcija na priredbama kojima prisustvuju. Reagovanje gledalaca zavisi od prirode takmičenja; taj auditorijum na najraznovrsnije načine utiče na emocionalno stanje sportista (aktera). Sve to, svakako, doprinosi da sportista uspešno ili neuspešno nastupa, da postiže dobar ili loš rezultat.

Publiku treba razlikovati od društvenih kategorija kao skupa pojedinaca koje posmatramo kao društvenu celinu i one su slične po jednoj ili više karakteristika koje imaju neko društveno značenje. Društvena kategorija ne uključuje međusobno delovanje između pojedinaca koji je sačinjavaju. Socijalni agregat je skup ličnosti koje su povezane fizičkom blizinom, ali među kojima nema recipročnih komunikacija ili su one slabe. Po tome se agregat razlikuje od socijalne kategorije, kod koje ličnosti ne moraju biti u fizičkoj blizini, i od grupe, kod koje među ličnostima postoje recipročne komunikacije. Mnoštvo ljudi koje su jedni drugima fizički blizu sačinjavaju društvene skupove.

Sportska ekipa na terenu je grupa, navijači koji se nalaze na stadionu su agregat, a ljubitelji sporta u gradu su kategorije. Od publike treba razlikovati masu i gomilu.

Nasuprot gomili, koja obuhvata manje grupe ljudi, slično hordi iz predistorijskog perioda, masa je moderniji termin i označava nepregledne grupe ljudi. Mase su proizvod moderne industrije, koja ljudima nameće ponašanje serijskog tipa. Dok se u gomili ostvaruje spajanje ili jedinstvo mnoštva u jednu zajedničku akciju, u masi ljudi su fizički blizu ali su objektivno odvojeni jer svako čuva svoj integritet. Čovek u masi nije u potpunosti lišen samokontrole; njegova aktivnost se odvija po linijama individualnog izbora, ali uprkos tome on je neotporan, što znači da je stalno pod spoljašnjim uticajem.

Učesnici uključeni u neki sportski događaj i utopljeni u masu kao nestruktuiranu grupu, pokazuju sklonost ka jedinstvenom reagovanju i uniformisanim obrascima ponašanja, često iracionalnim izazvanim zajedničkim izvorom emocionalnog uzbuđenja (napr. panika, kolektivna agresija, itd.). Prostorno okupljena masa koja je stupila u akciju, naziva se gomilom. Gomilu čini mnoštvo lica koja su se slučajno sreli na istom mestu. Povezani zajedničkim ciljem i namerama koje žele ostvariti, ljudi uključeni u gomilu pod međusobnim uticajem se podstiču i hrabre.¹⁵

Ako je reagovanje razuzdano, silovito, sirovo i krajnje surovo, onda gomila poprima destruktivne obrasce „rulje“. Teškoće u definisanju i razgraničenju raznih vrsta neorganizovanih i slabo struktuiranih grupa proizilazi iz nepromenljivosti njihovih karakteristika, jer jedan oblik mase lako prelazi u drugi: okupljeni deo neke anonimne i raspršene mase može se pretvoriti u gomilu, publiku ili rulju. Klasifikacija publike moguće je s obzirom na njen odnos prema sportistima; kao kriterijum uzima se i psihološka bliskost koja se uspostavlja između gledalaca i sportista.

Bernar Krati pokušao je da utvrdi tipologiju publike upravo po osnovu pomenute psihološke bliskosti:

- gledaoci koje sportista poznaje i koji reaguju pozitivno i dobronamerno;
- gledaoci koji reaguju pozitivno, ali ih sportista ne poznaje;
- gledaoci koji pasivno posmatraju aktivnosti sportiste bez određenih reakcija koje bi bile upućene na njegovu adresu;
- gledaoci koji negativno reaguju na aktivnost sportiste;
- gledaoci koji ne pokazuju izrazit interes (ravnodušni su) za aktivnosti sportiste.

¹⁵ Otašević, B. Protić, A. (2012). „Vandali u zidinama – Huliganizam u Srbiji, Betbednost, 54(1), str. 72—86.